

El Japó. Notes i apunts d'una reflexió

Jaume BUSQUÉ i BARCELÓ

El treball que encapçala aquesta introducció és el resultat d'una estada breu al Japó. Tan breu que, de fet, amb aquest article només podem pretendre donar elements de reflexió, a partir de les reflexions que l'autor, amb l'ajut dels seus companys de viatge, ha volgut reflectir en les pàgines que segueixen.

Les reflexions que apuntem fugen de la descripció detallada i, fins i tot, de noms concrets de barris i de ciutats perquè per això ja hi ha guies blaves, verdes i de color taronja. Ens hem servit de la descripció per fer més entenedor el discurs de la nostra reflexió. És a dir, hem utilitzat la descripció simplement com a suport narratiu.

Res del que es pot percebre, experimentar o simplement intuir al Japó pot deixar indiferent. El Japó qüestiona i planteja interrogants. És un país contradictori, i les contradiccions (segons el nostre esquema cultural, és clar) es manifesten en els afers i en els moviments de cada dia. És un país derrotat sotmès i, alhora, és un país dominador. Ens implica o ens implicarà (es veu a venir) com ens implicaran les alemanyes unificades, un altre país igualment derrotat.

I, malgrat tot, el Japó inspira sentiments de simpatia i d'estima i desperta el neguit de tornar-hi, de saber-ne més. Per això tot el que es reflecteix en els fulls que segueixen, començant per la paradoxa que representa el fet que en el país de les comunicacions ferroviàries el tren no arribi a l'aeroport, s'escriu en termes de sorpresa (al Japó tot és diferent) i de crítica no forçosament malèvola, fugint expressament de la idea, que sembla que es vol estendre, que tot el que ve i vindrà del Japó és positiu i beneficiós. Això no és cert però tampoc no és cert que tot el que ve i vindrà del Japó és negatiu i perjudicial.

Federico Fellini, en una de les seves darreres pel·lícules —*Intervista*— és entrevistat per un equip de càmeres, fotògrafs i periodistes japonesos. Molt joves, almenys ho apa-

renten. Molt innocents, molt bons minyons. Només alguns trets de la seva cara delaten la influència que Europa, i Itàlia sobretot, els ha provocat. Ells porten barba i fan panxa i ella, la periodista jove, gairebé una nena, faccions i físic d'una extraordinària bellesa oriental, porta arracades negres, grosses com dues rotlles.

Els japonesos, no pas al Japó en territori propi, sinó quan un se'ls troba badant amb l'ull posat darrera una Nikon, inspiren una certa compassió. Tots fan exactament el mateix: Parc Güell, Sagrada Família, Casa Milà, Casa Batlló... i alguns fins i tot prenen, amb enorme curiositat, seqüències de vídeo d'un vagó de metro pràcticament buit, a les sis de la tarda.

Altres japonesos, amb vestit més ben planxat, el posat més greu i el tors a punt de fer les inclinacions de rigor, travessen la porta de palaus i grans empreses per tancar grans negocis o simplement per fer-hi compliments: sota el braç, un obsequi.

Al Japó, a casa seva, cada japonès és una bombolla d'una immensa olla a pressió que en el moment en què menys ens ho esperarem farà una gran explosió.

Narita, l'aeroport comercial de Tòquio, no dona la idea d'un país que domina els grans mercats internacionals. És petit, si el comparem amb altres aeroports europeus.

Uns policies equipats amb armes, vehicles i uniformes que podrien fer pensar que ens trobem en plena guerra, controlen les entrades i sortides, en previsió d'actes violents i manifestacions que puguin organitzar els qui defensen les terres afectades pel projecte de construcció d'una línia ferroviària que ha d'unir l'aeroport amb les principals línies de tren i de metro de Tòquio. A l'aeroport de Tòquio no hi arriba el tren. Els agricultors i propietaris dels terrenys afectats no permeten que se'ls expropiïn els terrenys: el preu del sòl és enormement alt.

El viatge a Tòquio vol dir situar-nos en una cua de cotxes i camions que no sobrepassen els 20 kms/hora. Per fer 60 kms. hi estarem entre tres i quatre hores. Pel camí es succeeixen els grups de cases. No sabrem mai en quin moment entrem a Tòquio ni en quin moment en sortirem. Estem acostumats a mesurar el temps i les distàncies segons els nostres usos i les nostres experiències diàries: el temps i l'espai estan en una estreta relació. Un espai físic implica un espai temporal. Al Japó no tenim aquesta mesura. O anirem molt a poc a poc quan anem en cotxe, o en una hora farem 280 kms. si prenem un dels Shinkansen que surten cada deu minuts en qualsevol direcció. Per contra, el temps en la tradició japonesa és immensament lent.

Quan ens sembla que ja som a Tòquio, de fet encara no hi som. És cert que haurem vist habitatges familiars, pisos moderns i cases baixes. És cert, també, que haurem passat pel costat dels grans edificis de les principals firmes comercials japoneses. En aquest espai metropolità, en el trajecte de l'aeroport a Tòquio, s'hi concentren una bona part de les grans indústries i els centres de negocis que tenen un abast nacional i internacional. On som? No som a Tòquio.

Arribem a casa. Hem passat, ara sí, per autopistes penjades que arriben al cinquè pis de les cases i passen prop de les finestres, que a sota tenen dos pisos més d'autopista i

a sota mateix, o intercalats, un pis o dos de ferrocarril. Pel camí uns rètols lluminosos ens informen dels kms. de caravana que encara queden per arribar a qualsevol punt de destí. Els vials de sortida dels pisos de l'autopista es cargolen per donar sortida als vehicles que es dirigeixen a altres indrets. Tot plegat en un espai d'amplada relativa comparable a la nostra Via Laietana. El soroll dels cotxes és relatiu. N'hi podria haver molt més. Les autopistes tenen, a banda i banda pantalles acústiques que s'encorben al capdamunt i esmorteixen la fressa, però concentren els gasos i els fums al seu interior: hom té sensació d'ofec.

Certament, la contaminació acústica, al Japó, pren una de les magnituds més elevades del món, tal com ho reconeixen la premsa i les revistes especialitzades i l'experiència directa. Aquest fet és absolutament evident en els llocs on hi ha més concentració de vehicles. Tanmateix, existeix a Tòquio sobretot, un altre tipus de contaminació igualment agressiva: la contaminació lumínica. Als carrers de Tòquio, la quantitat de llums fixos i intermitents sobrepassa el límit que l'ull i el cervell humà pot suportar, a llarg termini. I, doncs, la proliferació d'anuncis comercials que emeten cadascun el seu propi missatge és superior al que la ment pot assimilar i retenir.

Totes les manifestacions possibles de qualsevol fenomen contaminant, sigui acústic, lumínic o atmosfèric, adquireix en aquesta ciutat unes dimensions que es corresponen amb els valors de la seva densitat de població, amb l'avanç tècnic i industrial i amb el poder adquisitiu de la societat japonesa.

A l'aglomeració urbana de Tòquio hi havia poques solucions per concentrar 13 milions de ciutadans i permetre el desplaçament diari de la població activa d'una àrea metropolitana de 30 milions d'habitants.

En el límit de la imaginació podríem traslladar els problemes i les solucions al trànsit de Tòquio a una àrea conflictiva de Catalunya. Imaginem, doncs, que el trànsit pel centre de Girona pogués resoldre's fent passar la variant de la Nacional II pel bell mig de l'Onyar, elevada i suportada amb pilars de ferro, alhora que en nivells inferiors i superiors també hi passessin algun tram de l'autopista, algun accés a la Costa Brava i el ferrocarril. Això és Tòquio.

Això és una part de Tòquio. Els enormes gratacels, les autopistes i els trens penjats no ho són tot. Tòquio s'estén i s'uneix amb altres ciutats a través de carrers estrets i cases baixes, petites i de fusta, de planta baixa o, com a màxim de planta i pis. Els carrers són sinuosos. Defugen la simetria. Vist des de la finestra del tren, sembla com si no existís cap pla d'ordenació urbana que controli la construcció dels habitatges i doni als carrers de la ciutat un traçat uniforme. Existeix, aparentment, un gran caos urbanístic.

La casa tradicional és el tipus de construcció més corrent al Japó. La propaganda d'agència pretén difondre la idea que al Japó, i a Tòquio en concret, tot són edificis moderns travessats per dintre per línies de ferrocarril i amb ascensors transparents que puguen i baixen per la façana dels blocs de pisos. No tot és així. Les famílies japoneses viuen en cases baixes i en alguns barris els habitatges tenen un petit espai amb un parell d'arbres i un tros per posar-hi el cotxe.

Els barris són extensos. La vida pot semblar, fins i tot agradable. Sobresurt de manera molt destacada, impertinent i angoixant la fressa de milers de cigales que emmudeixen

així que baixa la temperatura. La gent, en general, circula en bicicleta que abandona a l'estació del tren o del metro. Els qui es troben en edat de treballar (i, de fet hi ha feina per a tothom) hauran de sortir de casa hores abans d'entrar a la feina i en tornaran molt tard.

Entre una casa i la casa veïna hi ha una separació d'uns 40 o 50 cms. per tal que en cas de terratrèmol cada una es bellugui independentment de l'altra. És un espai brut. No s'hi passa l'escombra ni la manguera. És massa estret. La gent hi guarda tota mena d'andròmines: taulons de fusta vells i escales de paleta.

Les voreres i les andanes del tren situades a l'exterior no són enrajolades. No s'utilitza la pedra. El paviment consisteix en una capa de quitrà que assimila i s'impregna de la humitat ambiental que, al Japó, arriba a nivells percentuals molt elevats, s'estova en dies en què la temperatura és més elevada i pren una textura bruta i relliscosa en els dies més humits.

Cada barri té vida pròpia. No hi falten botigues i supermercats diürns i nocturns, bars i restaurants, bancs i entitats financeres, situats prop de l'estació del tren. No existeix, tampoc, un centre, malgrat que, durant el dia prop de l'estació, que exerceix la funció de nucli aglutinant de totes les activitats, s'observa una vida força frenètica de gent, cotxes i bicicletes en un espai força reduït.

A la nit s'atura tota l'activitat, a partir, sobretot, del moment que no passa cap més tren. Al carrer només queden les màquines de vendre begudes, una a cada cantonada, gairebé. Durant tota la nit, si es vol, hom pot gastar els diners en begudes conegudes i desconegudes. A les onze de la nit, però, es bloqueja automàticament el mecanisme que allibera les llaunes i les ampolles de cervesa. Als supermercats nocturns hi ha de tot: productes de perfumeria, begudes, menjars preparats en caps de cartó, revistes i literatura de més o menys qualitat, però no hi ha ni una mala llauna de cervesa. Els ciutadans de Tòquio s'hi entretenen o compren el que s'han descuidat o el que no han pogut comprar durant el dia: les hores de feina i de desplaçament els han ocupat totalment.

L'interior de les cases també és petit. Les estances tenen un terra diferent segons la seva funció i això determina el tipus de sabatilla que cal calçar en cada habitació. El carrer i l'interior són dos àmbits que, sota cap concepte, poden interrelacionar-se. La porqueria, la pols i el que representa el carrer no pot penetrar al lloc on es desenvolupa la vida familiar. Malgrat que la casa tradicional es trobi al mateix nivell que el carrer, existeix un graó de separació. Qui penetra a una casa no hi entra, de fet hi puja. En aquest punt caldrà deixar les sabates que trepitgen el carrer i calçar unes sabatilles adequades per caminar pel damunt de la fusta. Si anéssim al bany o al vàter ens les hauríem de canviar per unes altres de plàstic que abandonarem tan bon punt sortim d'aquesta peça. Per entrar a les habitacions cobertes de tatami ens descalçarem totalment: els japonesos i les japoneses porten mitjons o mitges tot l'any. Anar al jardí implica un altre canvi de calçat per caminar per un espai de terra.

Cada habitació està coberta de peces de tatami (palla trenada). Al bell mig hi ha una taula baixa en la qual se serveix el te o el menjar. Hom s'asseu a terra damunt d'uns coixins. És una sala buida. Les parets, però, són armaris empotrats tancats amb portes de fusta corredores. A dintre s'hi endreça el «futon» que només es treu per dormir. L'habita-

ció buida té un aire de sobrietat que inspira calma i meditació. No hi ha res que agredeixi la vista ni cap objecte que trenqui l'harmonia de l'espai. Tot el que són estris i utensilis de la casa queden amagats a l'interior dels armaris. Els armaris, doncs, resulten força grans, tan grans que en definitiva permeten amagar-ho tot que no vol pas dir endreçar-ho tot.

Ni a Tòquio ni en cap altra ciutat japonesa trobem el centre urbà, com a nucli aglutinant de l'activitat comercial, cultural i administrativa, ni trobem la ciutat o el nucli històric. De fet, existeixen diversos centres urbans especialitzats. En un d'aquests —Shinjuku— s'alça l'edifici de l'Ajuntament, un gratacels modern, molt atrevit, encara en construcció, que juntament amb els edificis del voltant de 50 i més pisos, provoca l'admiració dels arquitectes i la curiositat de tothom. Es tracta d'una zona de Tòquio en la qual es posa de relleu i es fa palesa la voluntat desafiadora de la societat japonesa. En un sentit pacífic, és clar, i legítim. Aquests enormes gratacels exemplifiquen la determinació dels japonesos d'aportar innovacions estètiques, en aquest cas, en el camp de l'arquitectura i plasmen, alhora, l'afany de vèncer la inestabilitat física del seu territori.

En aquest entramat de grans edificis moderns, cases tradicionals i carrers estrets s'intercalen parcs com grans boscos urbans i jardins.

Parcs i jardins compleixen, al capdavant, la funció, entre moltes altres, d'àrees de silenci i de regeneradors mediambientals en una ciutat on la contaminació acústica i ambiental és immensament elevada. Estan destinats també a zones d'evacuació i de punt de concentració si es produïa una catàstrofe: un terratrèmol, per exemple. Als carrers de Tòquio, es troben, distribuïts de manera estratègica, uns murals construïts en ferro en els quals es reproduïx el mapa de la zona i es donen indicacions a la població de com s'han de comportar i a quin lloc s'han de dirigir (normalment un parc) en cas de desgràcia col·lectiva.

Els jardins són, tal vegada, una de les representacions plàstiques més genuïnes dels elements que defineixen i componen la cultura japonesa. Tot hi és perfecte: la mida dels arbres, la disposició aconduïda de les branques, el tall uniforme de les fulles, la posició de les pedres, les dimensions del llac, el joc alternatiu entre el vent i les fulles dels nenúfars, la situació del pavelló on se celebra la cerimònia del te. Tot ha estat pensat i fet amb una correcció deliberada. En els recintes interiors situats en un jardí, la bellesa del conjunt només pot contemplar-se, amb tota la seva plenitud, si un s'asseu a terra, sobre el tatami, amb els malucs damunt dels talons. A peu dret o asseguts a la manera occidental no s'observa, ni s'assimila ni s'abasta visualment la suma d'elements estètics que conformen aquest espai: col·locats d'una manera o d'una altra hom estaria massa amunt o massa avall.

La llum natural penetra tamisada a l'interior de les estances a través de finestral·ls formats per petits quadres enllistonats i coberts de paper translúcid. La llum que es filtra és blanca i és un element inseparable del clima de lenta serenitat que tenen els interiors de les cases japoneses. Si substituïssim el paper blanc de les finestres per un paper o un vidre de colors arribaríem a tenir un vitrall modernista. Per què els japonesos se senten tan atrets pel corrent artístic modernista? Tot plegat ha estat el resultat d'una campanya ben elaborada i ben dirigida? Sigui quin sigui l'origen, el fet és que existeixen trets comuns entre el Modernisme i determinats elements decoratius i artístics japonesos: els elements florals, que són fonamentals en la cultura japonesa, també sobresurten en les crea-

cions artístiques del Modernisme. I el drac que es troba en moltes reixes gaudinianes, al Japó, és representat, també en ferro, a l'entrada dels temples i serveix de font en la qual cal rentar-s'hi les mans abans d'entrar en els recintes religiosos.

Al bell mig del plànol de la ciutat de Tòquio, en el mapa esquemàtic de les línies de metro i ferrocarril hi ha una immensa taca verda voltada, en alguns trams, de l'aigua d'un riu no gaire net. És un bosc immens, un espai gairebé verge. La trama urbana i el traçat de les línies ferroviàries han de donar una gran volta per tal de no passar-hi ni per dintre, ni per sobre, ni per sota, ni gairebé pel costat. Ningú hi accedeix: és el palau imperial.

Al Japó no hi ha delinqüència. Els japonesos són pacífics. Al Japó no es té sensació de perill a causa, per exemple, de les multituds ni es té sensació d'inseguretat a cap hora ni en cap lloc. L'honradesa ciutadana és absoluta: qualsevol objecte extraviat es troba amb tota certesa en les oficines d'objectes perduts.

La vida, al Japó, pot resultar fàcil i, fins i tot, agradable. La cortesia japonesa que aquí seria tinguda i qualificada de desmesurada allí fa més fàcil la resolució de determinades situacions que, altrament, resultarien d'una enorme complexitat: el Japó, i Tòquio en concret, produeix, d'entrada, la sensació de monstruositat difícilment abastable.

La feina, l'ordre, el control, l'obediència i el no sobresortir són els pilars sobre els quals es sustenta l'èxit de la vida diària. La plena ocupació és la clau de volta de l'organització social perquè a través de les relacions laborals s'exerceix una pressió i un domini socials intensos i permanents, que ultrapassen l'estricta àmbit laboral.

Al supermercat, per exemple, un empleat pren els productes del cistell metàl·lic i els col·loca damunt del taulell, un altre els posa sobre la balança, pica el preu a la màquina calculadora o el registra en l'instrument magnètic, un altre toca els diners i, finalment, encara un altre fica la compra en bosses grosses.

A l'entrada de les andanes del metro i el tren uns inspectors perforen el bitllet que cal comprar, prèviament, en una màquina i diuen «bon dia» els milions de vegades que convingui. A l'estació de destí, un altre inspector pren el bitllet i diu «moltes gràcies» a cada viatger. A l'interior del tren, un empleat de la companyia, i no una cinta, anuncia la pròxima estació i les línies de correspondència.

Als grans magatzems de Tòquio, cada dia abans d'obrir les portes, l'encarregat dirigeix unes paraules a les dependents situades ordenadament al seu voltant. Els clients s'esperen. A les deu en punt s'obren les portes. Així que anem avançant pels passadissos, les empleades col·locades al costat del seu mostrador ens fan una gran reverència. A la porta de l'ascensor una empleada controla i situa els clients dintre la cabina. Si algú queda d'esquena li prega que es col·loqui de cara a ella. Quan ja no hi cap ningú més, l'empleada destinada al servei de l'ascensor tanca les portes i la de fora saluda amb una inclinació del seu cos. Així que l'ascensor s'atura a cada pis l'empleada anuncia tot el que hom pot trobar-hi. Ho fa amb una veu aguda, com si al seu interior portés incorporat un mecanisme que emet sons planyívols o laments semblants als de les nines. Tota ella és com una nina de porcellana.

A les hores punta, les boques d'accés al metro engoleixen multituds d'empleats/treballadors que, corrent, agafaran un dels molts metros i trens de les moltes línies que creuen la ciutat i la seva àrea. A terra, als passadissos i als vestíbuls de les estacions, i al carrer mateix, unes rajoles grogues amb relleu assenyalen el camí que els invidents han de seguir per comprar el bitllet, per anar a trobar l'escala de l'andana o per anar a qualsevol altre lloc que els pugui interessar (l'oficina d'informació, el lavabo, un bar). Unes altres rajoles amb un relleu circular, disposades formant un conjunt, indiquen una zona de perill, o un canvi de direcció.

A l'andana, els japonesos fan cua en uns llocs assenyalats a terra amb pintura vermella. La porta del vagó hi coincidirà exactament. En molt poca estona en sortiran uns i n'entraran uns altres. Tot és pensat meticulosament i organitzat amb precisió per tal que res no s'aturi i les accions de les multituds humanes es reproduïxin sense conflicte. El metro n'és un bon exemple.

Els qui aconsegueixen seure, primer, llegeixen. La indústria editorial publica un subproducte d'escassíssima qualitat destinat i pensat per un cert tipus de lectors, en el qual s'ofereixen anuncis de tota mena i històries dibuixades on l'erotisme pren unes dimensions difícilment imaginables: el grau de refinament i de complexitat mental hi és força desenvolupat. Paradoxalment, la societat japonesa no sembla gens liberal, ni permissiva, ni tolerant amb relació, ni tan sols, a les demostracions efusives d'afecte entre nois i noies adolescents, joves o grans. El que s'observa, en aquest aspecte, als països de l'Europa occidental i sobretot en els països nord-mediterranis, al Japó no existeix. Les publicacions de què parlava línies més amunt són de baix preu. No hi ha fotografies que podrien encarir el producte. El paper és molt deficient i el format és pensat perquè no ocupi gaire lloc i hom se la pugui posar a la butxaca de l'americana.

Passades unes quantes estacions, ja dormen. Alguns repengen el cap al damunt de l'espallada del viatger del costat i sovint algun té la mala fortuna de perdre l'equilibri i caure al mig del vagó a causa d'un revolt o d'una corba de la via. La pressió ambiental —el soroll, els llums, les multituds— provoca un estat de cansament inevitable. La pressió social —el compliment del deure— pren en aquest país unes maneres absolutament estressants. Dormir, doncs, fins a perdre la noció del lloc on es troben, sembla una reacció que, si més no, és en consonància amb el fet o amb els fets que la provoquen. D'altra banda, l'acció de dormir al tren o al metro escurça notablement l'estona del viatge: de la feina fins a casa, els japonesos de Tòquio poden haver de fer una o dues hores de viatge diàries. Sorprenentment, es desperten quan arriben a l'estació de correspondència o al final del seu trajecte.

Al voltant de les dotze de la nit, els trens i els metros tornen a emplenar-se. Més tard, caldria agafar un taxi que en aquest país és un article de luxe i no garanteix arribar a enlloc en un termini de temps raonable. Una part important dels viatgers d'aquesta hora estan embriacs. Són senyors ben vestits: trajo, camisa blanca i corbata. La jornada laboral no pot acabar-se sense prendre unes copes de cervesa amb els companys. Els qui s'emborratxen no són gent marginal, sinó tot el contrari. El seu nivell social i cultural és, sovint, elevat o, com a mínim, mitjà. No provoquen cap sentiment col·lectiu de rebuig. Ells mateixos ni criden, ni canten, ni parlen de política ni es fiquen amb el govern. Res de res. A les andanes, els inspectors vigilen sol·lícitament que no caiguin a la via. Pel carrer fan essés. Res més i fins demà.

Els diumenges, grups de rock amb pretensions d'aconseguir l'èxit i la fama es concentren en un passeig llarg i ample. Sembla una nota discordant. Desordre social contra la rigidesa de les normes. Protesta col·lectiva. Informalisme en una societat tan formal. Es succeeixen els cantants. Duen crestes amb colors, gomina als cabells, pantalons cenyits, botes i sabates amb punxa, claus i argolles penjats. Al davant dels cantants, noietes joves innocents i candoroses, col·locades espontàniament amb un ordre i una perfecció mil·li mètriques, repeteixen al mateix temps consignes musicals i allarguen el braç alternativament endavant i endarrera per acompanyar un determinat compàs o un fragment de la cançó.

A quarts de sis de la tarda, els grups musicals pleguen els instruments i amb una escombra recullen les poques llaunes de cervesa i papers que hi ha a terra. Cadascú el seu tros. A un extrem del passeig un cotxe de policia encapçala una llarga fila de cotxes particulars. Amb un megàfon recorden a tots i a totes que al cap de poca estona es restablirà el trànsit. Ho diuen amablement. A les sis en punt, la policia obre la cua de cotxes i motos. El festival de rock dominical és simplement una activitat lúdica, que mereix com qualsevol altra activitat singular, un apartat a totes les guies turístiques del Japó, una extravagància en to menor que el sistema ha assimilat sense cap dificultat. És, segurament, una manera d'emplenar, les noies i els nois adolescents, les hores del diumenge. És un acte multitudinari que es controla sol.

Aquesta immensa selva humana té les seves lleis: el control, l'autocontrol i el control del pròxim. Ningú s'excedeix. Ningú sobresurt, ni amb la indumentària ni per un to de veu més elevat. Ni l'alcohol és la causa de cap mena de desordre. Les relacions humanes semblen lligades i encadenades per relacions d'obediència i de dependència al pare i a la mare, a la família, al cap de l'empresa i aquest al seu cap immediat i així successivament fins a la cúpula màxima del poder.

No ens pot passar desapercebuda l'afirmació en llengua japonesa. És un sí decidit, valent, contundent, definitiu. Una afirmació incondicional. Un acte d'adhesió absoluta. Sembla un crit militar: «Jai». Surt del fons de l'abdomen. Per dir jai cal fer una respiració profunda i emplenar d'aire la cavitat que hi ha a la base dels pulmons. Després, cal donar un cop sec a les parets del diafragma i s'emet un jai sense vacil·lacions. La cultura japonesa entén que la vida no es troba al cervell, al cap com ho creiem els occidentals. El pensament japonès considera que el punt d'equilibri de l'home, el punt on neix la vida és el punt «hara», que es troba uns quatre dits per sota de la membrana diafragmàtica. Quan diuen jai, quan afirmen i admeten qualsevol cosa posen en funcionament el diafragma i les parets de l'abdomen. L'harakiri, doncs, seria una altra manera d'afirmar i admetre una culpa, un error, una responsabilitat individual, que mereix la més gran de totes les afirmacions, la més valenta, la més definitiva: la interrupció de la pròpia existència seccionant l'òrgan del qual flueix la vida.

El passat violent i militarista d'aquest país fou, en definitiva, una manifestació més d'un gran «Jai» col·lectiu.

La societat japonesa la presideix un immens triangle i, al bell mig, un ull totpoderós ho veu tot i ho controla tot.

A les cantonades, aprofitant un sotaescaleta d'un pont de vianants o en una caseta pre-

fabricada, es troben dotacions de policia. Són pocs agents que es desplacen en bicicleta. Coneixen el barri, les botigues, els vells. Faciliten tota la informació que un estranger pot necessitar: l'adreça d'un edifici, la direcció que cal prendre per arribar a un local públic. Es tracta d'un autèntic servei públic, modèlic en la seva organització. I, tanmateix, són, també, petites cèl·lules d'una xarxa ben tramada i territorialment estesa, des de les quals s'exerceix un control dels ciutadans que pot arribar a ser exhaustiu malgrat que la forma sigui amable i pugui semblar només aparent.

El desordre, els qui viuen al marge de la llei, també té la seva institució. La màfia japonesa i els mafiosos —els yakuza— controlen la nit de determinats barris i dominen negocis que, com els pachinko, generen beneficis econòmics molt importants. Els pachinko són cases de joc. A la porta del carrer els llums intermitents fan de reclam. Les portes són de vidre transparent. A l'interior, hi ha unes quantes files de màquines una al costat de l'altra segons les dimensions del local. Els jugadors juguen de costat, asseguts al davant de la màquina, tots sols: és un joc individual. El soroll és considerable. És una fressa aguda de multitud de boles metàl·liques que el jugador porta a les mans, que introdueix a la màquina i que després d'un recorregut atzarós, que donarà més o menys premi, cauen i desapareixen.

Les activitats anòmales, perjudicials per a la salut social, estan encarrilades a través de la màfia. Hom creuria que la maquinària policial i l'organització dels fora-la-lllei tenen estretes connexions gràcies a les quals, al capdavant, s'eviten reaccions extemporànies i imprevistes. Es canalitzen, així, les accions de desordre social inherents a qualsevol societat humana complexa. L'èxit de l'empresa és total si, a més a més, són activitats sota control, són a la vista i produeixen guanys econòmics substancials.

Els yakuza són el braç executor d'actuació immediata de l'organització. Són personatges peculiars, vesteixen bé, molt bé i condueixen cotxes luxosos. En un bar, els clients mengem i bevem a la barra i a les taules amb normalitat. Tot d'una entren un parell d'individus, ben vestits. El més gran pot tenir uns 45 anys. Miren els clients amb insolència, provocativament, i criden i fan rots com si volguessin vomitar. S'asseuen en una taula. Ningú se'ls mira, com si no hi fossin. Hi ha, però, una forta tensió. Els del local els porten dues cerveses. Se'ls veu molt espantats. No passa res. Al cap d'una estona se'n van sense pagar, com si haguessin cobrat l'impost que permetrà al propietari continuar el seu negoci. Altrament, potser li cremarien.

A Obama, fem una visita a un temple budista. És un centre de formació en el qual un grup força nombrós de persones aprenen les tècniques de la meditació i es formen per dedicar-se, més endavant, a transmetre la tradició budista.

A més de japonesos, n'hi ha d'altres països: nord-americans, alemanys i de Reus. L'edifici és, com tots els altres, de fusta, amagat aprofitant el relleu de la muntanya i voltat d'una vegetació espessa: els temples budistes es construeixen en racons de la muntanya, mai al capdamunt d'un cim o en indrets panoràmics.

A l'entrada, hi ha un jardí molt ben cuidat en el qual no hi falta l'aigua i els nenúfars. Al voltant, un espai obert però cobert, també de fusta. La teulada, les bigues i les columnes s'entrelliguen amb encaixos. Les construccions tradicionals japoneses defugen de cla-

var claus. Clavar un clau és una acció violenta. Utilitzen els encaixos per aixecar l'edifici i els tascons per acabar de fixar l'obra. Aquest espai que envolta el jardí recorda el claustre dels monestirs occidentals amb la diferència, però, que al Japó aquest espai és al davant del recinte religiós. L'estança destinada a menjador és extremament efímera i provisional. Mengem poc i de pressa. A terra, evidentment. Enllestit l'àpat, aquest espai es converteix en un lloc de pas, en un espai lliure. En el centre de l'edifici hi ha el lloc destinat al culte, presidit per un altar. A sobre, diverses manifestacions iconogràfiques de Buda i altres profetes budistes.

El temple té terrenys d'una certa extensió. És un terreny pendent destinat, una part, a horta, per al seu propi consum i una altra part destinat a cementiri. El culte als morts és una activitat molt present a la vida del Japó. A mitjan agost s'escau l'Obon o festa dels difunts en la qual els japonesos disposen d'uns dies de vacances que dediquen a desplaçar-se fins als seus llocs d'origen per recordar els seus familiars difunts. El culte als morts és, a més a més, la principal font d'ingressos econòmics per als temples budistes que preparen, per a cada família que ho desitgi, una funció religiosa dedicada als seus difunts.

Els temples budistes i, en concret, el centre de formació budista d'Obama no són (i ens sorprèn) centres de cultura. La biblioteca de què disposen es redueix a un armari en el qual hi ha uns quants llibres en anglès i en japonès sobre budisme i filosofia zen. Hom arriba a la plenitud no pas a través del saber i el coneixement sinó a través de la meditació. Amb la meditació, doncs, i no pas amb l'estudi, i amb la superació del dolor de les articulacions a causa de la postura, s'arriben a superar estadis que portaran als prosèlits fins a la perfecció.

No podem deixar de preguntar-nos, respectuosament, què cerquen o de què fugen els nord-americans, europeus o reusencs que coneixem al temple d'Obama.

A mitja tarda hi ha un acte religiós. Els fidels que hi assisteixen són, sobretot, dones del poble. Al mig de la comunitat de monjos es situa el Mestre assegut en una cadira més elevada. La indumentària, els sons dels instruments de percussió metàl·lics i de fusta que acompanyen la funció religiosa i la cohesió i la força ambiental dels sutres —un exercici vocal de concentració a través dels sons i del ritme— tot plegat crea una atmosfera inqualificable. Tot és diferent i tot recorda alguna cosa de la nostra cultura i la nostra formació cristiana: totes les religions i totes les litúrgies tenen punts de contacte. L'hora en què se celebra la funció religiosa, els qui hi participen —monjos i fidels—, la disposició dels uns i dels altres, l'autoritat de què es revesteix el Mestre que es posa de manifest en els ornaments que porta i en la seva posició en el conjunt, la tasca que té assignada cada monjo: el qui inicia els cants, els monjos músics, el qui assisteix al Mestre, la manera de desplaçar-se com si en realitat no caminessin... tot, en conjunt, recorda, exceptuant l'estil i el material dels edificis, unes vespres montserratines.

La societat japonesa no sembla ni molt ni poc religiosa, ni molt ni poc practicant. Ni més ni menys que qualsevol societat tècnicament desenvolupada i culturalment moderna. La rutina, doncs, sembla la nota dominant de les actituds religioses dels japonesos.

I, tanmateix, en els costums, en els actes de la vida diària —el respecte recíproc, la tendència a la perfecció no com el fi absolut que podria justificar tots els mitjans sinó

com un pas intermedi, el consens en totes les decisions, fins i tot les de més transcendència política o econòmica,...— en la base d'aquest comportament cultural hi ha un fonament religiós profundament arrelat.

Totes les guies turístiques del Japó recomanen una visita al mercat central del peix de Tòquio i, malgrat això, no hi trobem cap estranger. Cal anar-hi amb sabates i roba adequada entre les 4 i les 5 del matí i disposats a ser apartats violentament del pas per qualsevol carretó de tracció mecànica dels que transporten captures per entre els molts passadissos de les naus del mercat.

La indústria del peix i de tots els seus derivats es desenvolupa en aquest immens recinte.

A la sala de tonyines hi ha exemplars sencers col·locats a terra, congelats a alta mar o congelats en altres ports japonesos o en ports d'altres llocs del món.

Unes serradores semblants a les dels fusters o a les dels llenyataires secciona cada peça, siguin tonyines o balenes, i, a talls de grandària més o menys gran segons quin sigui el mercat o el client al qual van destinats, es col·loquen en capses blanques de porexpan per tal que tinguin una adequada conservació i es distribueixen a altres naus del mercat.

En una nau a part, dintre el mateix recinte del mercat, es preparen les capses de porexpan i, a l'exterior, s'amunteguen deixalles i trossos de capses i caixes d'aquest material aïllant i una excavadora les apila per destruir-les finalment o reciclar-les.

En unes paradetes no gaire grans, separades per un passadís central força estret venen el peix ben col·locat en caixes i, sovint, ja preparat a trossos o en filets, sense espines. El peix es pot comprar al detall. És a dir, no sembla que la venda de peix al mercat central estigui reservada únicament als majoristes. Hi ha marisc en abundància, de formes i dimensions, en algun cas, sorprenents. Hi ha peix fresc, encara viu, a disposició dels clients; en general, però, és més corrent el peix congelat.

Els japonesos són uns grans consumidors de peix que cuinen arrebossat amb acompanyament d'arròs o se'l mengen cru, tallat a filets de mig centímetre de gruix, com a màxim, sempre sense espines. Un plat de sashimi (peix cru) es pot compondre de llobarro, besuc, tonyina, vieira, etc.; és un dels plats que crida més l'atenció dels occidentals i és, d'altra banda, un dels més cars.

Els treballs d'elaboració i de transformació del peix porta, indefectiblement, a interrogar-nos sobre quin és el procediment de recollida de residus orgànics i inorgànics i quin és el seu destí. Hom diria que les escombraries es generen, sobretot, en el primer nivell de tractament dels productes destinats al consum humà. Tots els productes es preparen i s'envasen en les grans indústries alimentàries i s'adquireixen als supermercats a punt per a ser cuinats o consumits immediatament. Les sobres i els rebuigs orgànics que es produeixen a les cuines familiars, de fet, són mínims. D'altra banda, la vida i els hàbits de la majoria de ciutadans comporta que els àpats que es fan a la llar pròpia siguin escassos: en general, hom dina i sopa fora de casa i, així, són els restaurants i les cases de menjar els que, en tot cas, tenen un volum de deixalles més elevat. Amb tot, el servei públic de recollida d'escombraries recull en dies diferents els residus orgànics i les llaunes. Tothom respecta aquesta norma.

Hem sentit a parlar i alguna revista ho recull que, al Japó, de les escombraries, convenientment prensades i tractades, en fan enormes bales que es destinen a la construcció de paviments de camps d'esports, parcs d'atraccions i a la formació d'illes destinades a usos lúdics i esportius.

Barcelona. Torroella de Montgrí, tardor de 1990